

MÖHUK KAPSAMINDA TÜRK MAHKEMELERİNİN YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARDA İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

1.Giriş

Yabancı bir ülkenin devlet mahkemelerinde yahut tahkim yargılamasında görülmekte olan bir dava bakımından Türk mahkemelerinde ihtiyati tedbir kararı alınması ve bu kararın Türkiye’de icrası hususu, tarafları uluslararası ya da global faaliyet gösteren şirketler olan uyuşmazlıklarda önem arz etmektedir. Milletlerarası Tahkim Kanunu (“MTK”)’nın aksine, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (“MÖHUK”)’dan hareketle, yabancı devlet mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarla ilgili olarak Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir kararı alma yetkisi ile ilgili Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (“HMK”) ihtiyati tedbir kararı almaya yetkili mahkemeyi düzenleyen 390. maddesi yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, Türk mahkemelerinin bu konuda milletlerarası yetkisinin olup olmadığı hususu uygulamada tartışmalı olup, işbu durum huzurdaki çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

2.MÖHUK Bakımından Değerlendirme

Bilindiği üzere tüm geçici hukuki koruma tedbirlerinin amacı, açılmış veya açılacak olan davalarda uyuşmazlığın kesin hükümle sonuçlanmasına kadar geçecek olan süreçte dava konusu olan mal veya alacak hakkının korunması ve nihai kararın icra edilmesinin mümkün kılınmasıdır.

Yabancılık unsuru taşıyan ve uyuşmazlığın görüldüğü yerin yabancı devlet mahkemeleri olduğu durumda, yargılamanın yapıldığı yer ile ihtiyati tedbir kararının alınması ve icra edilmesi gereken ülkenin farklı olması söz konusu olabilmektedir. MÖHUK’ta bu hususta herhangi bir özel düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla konunun MÖHUK madde 40’ın yaptığı gönderme esas alınarak iç hukukun yer itibarıyla yetki kurları gereğince HMK madde 390 uyarınca ele alınması gerekmektedir.

HMK’nın 390. maddesinde, ihtiyati tedbirin “dava açılmadan önce, esas hakkında görevli ve yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl

davanın görüldüğü mahkemeden” talep edileceği hükme bağlanmıştır. Ancak yabancı bir ülkede ikame edilen bir davada esas hakkında uyuşmazlığı görmeye yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmaması sebebiyle, söz konusu kanundaki boşluk yorum yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır.

Bunun yanı sıra, esas davanın görüldüğü yabancı mahkemenin verdiği ihtiyati tedbir kararlarının da Türkiye’de tenfizi imkânı bulunmamaktadır. Zira bilindiği üzere yabancı mahkemeden verilecek ihtiyati tedbir kararının kesin hüküm niteliği olmaması sebebiyle Türkiye’de tanınması ve tenfizi, uluslararası antlaşmalar yoluyla kabul edilmiş olan birkaç özellikli durum dışında, mümkün değildir. Bu doğrultuda, esas hakkında yetkili olan yabancı devlet mahkemesinden alınacak ihtiyati tedbir kararının Türkiye’de hukuki sonuç doğurması mümkün olmayacaktır. Görüleceği üzere hukukumuzdaki bu boşluk, şartları oluşmasına rağmen ihtiyati tedbir kararı verilememesine sebebiyet verdiği takdirde asıl davada verilecek olan hükmü anlamsız hale getirebilecektir. ¹

Mevzuattaki bu boşluk sebebiyle, alacaklı aleyhine hak ve alacak kayıplarına mahal vermemek amacıyla doktrinde çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden biri, HMK madde 390/1’in ihtiyati tedbir kararlarının amacı doğrultusunda yorumlanması gerektiğidir. Bu çözüm yöntemi ile, Türkiye’de uyuşmazlığın esası hakkında yetkili bir mahkemenin olmadığı durumlarda, bir Türk mahkemesinin Türkiye’de bulunan malvarlıkları için ihtiyati tedbir kararı verebileceği kabul edilmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, Türk mahkemelerinin davanın esası hakkında yerel ve milletlerarası yetkisi olmasa dahi, tedbire konu malvarlıklarının Türkiye’de bulunması halinde, tedbir kararının Türkiye’de icra edilmesinin gerekmesi durumunda, Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir kararı alma konusunda yetkili olacağı kabul edilmektedir. Bu kapsamda yabancılık unsuru içeren milletlerarası nitelikli uyuşmazlıklara ilişkin olarak, Türk mahkemelerinden talep edilen tedbir kararlarında lex fori olarak Türk hukuku uygulanacaktır. ²

¹ TİRYAKİOĞLU, Bilgin: Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi, Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, (2020) 40(2), s. 917 – 935.

² KIRLI AYDEMİR, Deniz Defne: Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler (Brüksel I Tüzüğü, UNIDROİT İlkeleri ve Türk Yargılama Hukuku Çerçevesinde), 1. Baskı, İstanbul, Nisan 2013, s. 339, 340.

Yargıtay, ihtiyati hacze ilişkin olarak vermiş olduğu bir kararında³, milletlerarası unsurlar içeren uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisini incelemiş; bu doğrultuda adalet ve toplumsal barış adına bu tür koruma önlemlerinin, vatandaşlık ayrımı gözetilmeksizin eşit şekilde uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Türk mahkemelerinin esas davadaki yetkisi bir yetki sözleşmesi ile kaldırılmış olsa bile, Türk mahkemelerinin geçici hukuki koruma tedbirlerini almaya yetkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Benzer şekilde Yargıtay, yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'deki etkilerini ele aldığı başka bir kararında⁴, yabancı mahkemelerde verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş kararların Türkiye'de icra edilebilmesi için tenfiz kararının alınmasının gerektiğini; ancak, yabancı bir mahkeme veya hakem heyetinin alacak tespiti yaptığı bir karar çerçevesinde ihtiyati haciz gibi tedbirlerin uygulanması için yabancı kararın tenfizine gerek olmadığını ifade etmiştir.

Dikkat çeken bir diğer husus ise, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip bulunduğu bir uyuşmazlıkta, tarafların MÖHUK madde 47 uyarınca yetki anlaşması ile yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirmesi ihtimalidir. İlgili yetki anlaşmasının geçerlilik şartlarını taşıması halinde Türk mahkemelerinin yetkisi, tarafların iradesi ile bertaraf edilmiş olacaktır. Doktrindeki baskın görüş, tedbir kararı alınırken yalnızca yabancı mahkemenin yetkili kılınmasının geçici hukuki koruma tedbirlerinin hukuki koruma fonksiyonuna aykırı düştüğü ve bu halde de yabancı devlet mahkemelerinin yetkisinin uyuşmazlığın esasına ilişkin olduğu, geçici tedbir kararlarının buna dahil edilmemesi yorumlanması gerektiği yönündedir.⁵

Türk Hukukunda ihtiyati tedbirin devamı için esas hakkında yetkili mahkeme belirlenirken, HMK madde 397'nin dikkate alınması gerekmektedir. İlgili madde uyarınca ihtiyati tedbir kararı dava açılmadan önce verilmişse, tedbir talep eden taraf, bu kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren iki hafta içinde esas hakkındaki davasını açmak zorunda olup

aksi takdirde tedbir kararının kendiliğinden kalkacağı öngörülmüştür. Bu doğrultuda doktrin, HMK madde 397'yi yorumlarken esas davanın açılacağı mahkeme olarak hem Türk hem de yabancı devlet mahkemelerinin anlaşılması gerektiği kanaatindedir.⁶

Dolayısıyla Türkiye'de alınmış tedbir kararının akabinde HMK madde 397'de yer alan şartın sağlanabilmesi için iki hafta içerisinde yetkili yabancı devlet mahkemesinde esas hakkında dava açılarak, işbu yabancı devlet mahkemesinde dava açıldığına ilişkin evrakın, tedbir kararını veren Türk mahkemesine sunulması gerektiği kabul edilmektedir.

3.Sonuç

MÖHUK kapsamında, Türk mahkemelerinin yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir kararı alma yetkisi hem hukuki koruma ihtiyacını karşılama hem de uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde tarafların haklarını koruma açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak, mevzuattaki boşluklar ve HMK'nın ilgili düzenlemelerinin yetersizliği, uygulamada çeşitli tartışmalara yol açmaktadır.

Türk mahkemelerinin uyuşmazlığın esasına ilişkin yetkisinin bulunmadığı durumlarda dahi, ihtiyati tedbirin konusu Türkiye'de bulunan malvarlıkları ile ilgili olması sebebiyle Türk Mahkemelerinin yetkili olduğu doktrin ve Yargıtay kararları ışığında kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, hem adaletin sağlanması hem de tarafların hak ve alacaklarının kayıplarının önlenmesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak, geçici hukuki koruma tedbirlerinin amacı doğrultusunda HMK hükümlerinin yorumlanması, uluslararası hukuk ilkeleri ve doktrin görüşleriyle desteklenerek mevzuattaki boşlukların giderilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, ihtiyati tedbirin uygulanabilirliği artırılarak, Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası yatırımcı ve şirketlerin alacaklarının hukuki güvence altına alınması mümkün olacaktır.

³ Yargıtay 19. HD., T. 12.6.2008, E. 2008/4717, K. 2008/6504.

⁴ Yargıtay 11. HD., T. 21.04.2005, E. 2004/4309, K. 2005/4022.

⁵ İRGE ERDOĞAN, Burcu: *Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda İhtiyati Tedbir Taleplerine Türk Mahkemelerinin Yetkisi Sorunu ve Güncel Gelişmeler*, Selçuk Hukuk Kongresi II (15-19 Aralık 2021), Tam Metin Kitabı, Haziran 2024, s. 345-359; KONURALP, Cengiz Serhat: "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre İhtiyati Tedbirler", (İÜHFM C. LXXI, S. 2, s. 225-274, 2013), 225-274; ÇELİKEL/ERDEM, s. 648-650; KIRLI AYDEMİR, Deniz Defne: *Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler*, İstanbul 2013, s. 316; NOMER, s. 131; ÖZBEK HADİMOĞLU, Nimet: *Milletlerarası Usul Hukukunda Geçici Hukuki Koruma*, Ankara 2013, s. 118; ERTEN, Rifat: *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukukî Koruma Önlemleri*,

Ankara 2010, s. 261 vd; BALKAR, Süheyla: *Uluslararası Ticari Tahkim ve Geçici Hukukî Koruma Tedbirleri*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 133; İRGE ERDOĞAN, Burcu: "Uncitral Model Kanunu Işığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda Yer Alan Düzenlemelerde İhtiyati Tedbirlerin Değerlendirilmesi" *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ocak 2016, Sayı: 13, s. 91-133.

⁶ İRGE ERDOĞAN, Burcu: *Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda İhtiyati Tedbir Taleplerine Türk Mahkemelerinin Yetkisi Sorunu ve Güncel Gelişmeler*, Selçuk Hukuk Kongresi II (15-19 Aralık 2021), Tam Metin Kitabı, Haziran 2024, s. 351; SARIOZ BÜYÜKALP, Ayşe İpek: *Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri*, İstanbul 2018, s. 282.

KAYNAKÇA

-İRGE ERDOĞAN, Burcu: Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda İhtiyati Tedbir Taleplerine Türk Mahkemelerinin Yetkisi Sorunu ve Güncel Gelişmeler, Selçuk Hukuk Kongresi II (15-19 Aralık 2021), Tam Metin Kitabı, Haziran 2024.

-KIRLI AYDEMİR, Deniz Defne: Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler (Brüksel I Tüzüğü, UNIDROİT İlkeleri ve Türk Yargılama Hukuku Çerçevesinde), 1. Baskı, İstanbul, Nisan 2013.

-TİRYAKİOĞLU, Bilgin: Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi, Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan, (2020) 40(2), s. 917 – 935.

Daha fazla bilgi ve sorularınız için:

Av. Dr. Ata TORUN – ata.torun@hansu.av.tr
Av. Elif GİRĞİN DİNÇ – elifgirgin@hansu.av.tr

tr.hansu.av.tr | +90 216 464 12 12

© Hansu Avukatlık Ortaklığı

Hansu Avukatlık Ortaklığı, yerli ve uluslararası müvekkillerine özellikle gayrimenkul, şirketler, vergi, enerji ve fikri mülkiyet hukuku alanında hizmet veren bir avukatlık ortaklığıdır. Bu makale Türkiye’de hukuk alanındaki gelişmeleri paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Hukuki bir görüş veya yönlendirme olarak düşünülmemelidir. Özel sorular ve sorunlar bakımından hukuki danışman görüşü alınmalıdır.